

Надія ШИДЛІВСЬКА
БЕЗДОМНІ В УКРАЇНІ: МАСШТАБИ
ПРОБЛЕМИ

Проблема бездомності в Україні залишається однією з найменш врегульованих соціальних сфер. Після початку повномасштабної війни ситуація загострилася: збільшилася кількість людей, які втратили домівки, документи, роботу. Реальна кількість бездомних в Україні значно більша за офіційні дані.

Проблема потребує підтримки від держави, волонтерів та міжнародних організацій.

Проблема бездомності в Україні формується під впливом одразу кількох груп факторів:

8

За даними Depaul Ukraine, бездомність в Україні найчастіше пов'язана з вимушеними переміщеннями, сімейними обставинами та економічними проблемами. Близько 22% людей, які опинилися на вулиці, — це внутрішньо переміщені особи, що були змушені покинути свої домівки через бойові дії або втрату житла.

Значну частину причин становлять виселення (29%), сімейні конфлікти (24%) та розрив стосунків (23%)

— ці фактори часто безпосередньо штовхають людей на вулицю. Економічні труднощі також відіграють важливу роль: 22% опинилися без житла через втрату

⁸ Дослідження бездомності в Україні. 2024 - Depaul Ukraine

роботи, а зростання цін і нестабільність лише посилюють проблему. Помітною залишається і роль залежностей — 17% бездомних стикаються з алкогольною чи наркотичною залежністю, що ускладнює їх здатність отримувати роботу чи орендувати житло.

Восні руйнування теж є вагомим фактором: 9% втратили житло через його пошкодження або знищення, а ще 8% — через вимушений продаж житла. Окрема група — люди, які виходять з інтернатів, дитячих будинків або місць позбавлення волі (8%) і залишаються без підтримки. Додатково, 5% стають бездомними через втрату чи крадіжку документів, що робить неможливим оформлення допомоги або пошук роботи. Ще 5% мають інші індивідуальні причини, які не підпадають під основні категорії.

Проблема бездомності в Україні має значно більші масштаби, ніж це видно з офіційних звітів, бо немає єдиного, повного державного реєстру бездомних осіб. За даними Міністерства соціальної політики, офіційно на облік у 2019 році було взято близько 21 700 бездомних осіб, а соціальні служби щороку фіксують приблизно 30—

33 тисяч звернень по допомогу від людей без постійного житла. Але це лише частина тих, хто фактично потребує підтримки — значна частина взагалі не звертається до служб соціального захисту через стигматизацію, брак довіри або відсутність документів⁹.

Експерти вказують, що реальна кількість бездомних може бути у 3–5 разів більшою, ніж офіційні дані, оскільки багато людей живуть у прихованих формах бездомності — наприклад, у тимчасових ночівлях, у друзів, у пристосованих приміщеннях або часто переміщуються між містами.

Згідно з дослідженням Deraul Україна, яке є одним із найбільш ґрунтовних аналізів стану бездомності в країні, 22 % усіх людей, які сплять на вулиці або в притулках, — це внутрішньо переміщені особи (ВПО), тобто ті, хто втратив житло під час війни¹⁰. Цей факт підкреслює, що проблема бездомності стала не лише соціально-економічною, а й прямим наслідком воєнних дій та переселення громадян.

⁹ Briefing Note Homeless People ENG (1).pdf

¹⁰ Internally displaced Ukrainians make 22% of the country's homeless people - report - Букви

За даними того ж дослідження, серед бездомних значна частина має нагальні потреби, які виходять далеко за межі простої «відсутності житла»:

- 81 % назвали головною потребою довгострокове житло; ● 65 % — доступ до гігієнічних та санітарних умов;

- 36 % — медичну допомогу;

- 33 % — юридичну підтримку через відсутність документів;

- 31 % — працевлаштування, але багато хто не може знайти роботу через статус бездомної особи.

За цими числами стоїть ще один важливий факт: майже 49 % опитаних перебували у стані бездомності понад 5 років, а 95 % — більше одного року, що показує довгостроковий характер проблеми.

Міжнародні експерти підкреслюють: через масштабні руйнування житлового фонду — близько 13 % усіх домівок (приблизно 2,5 млн квартир і будинків) були пошкоджені або зруйновані — мільйони громадян опинилися в зоні ризику бездомності. hfu.org Серед них — ті, хто не має можливості відновити житло або фінансово забезпечити нове.

До того ж відсутність повної, сучасної державної статистики підкреслює доповідь ООН, яка зазначає, що неможливо точно оцінити масштаб бездомності, оскільки враховуються лише ті, хто звертається до служб, а ті, хто живе «приховано», не враховуються. Деякі оцінки місцевих організацій навіть називають цифру близько 200 000 осіб на національному рівні, що значно вища за офіційні дані.

Умови життя людей, які опинилися без житла в Україні, залишаються критично складними. Частина людей живе на вулиці, у занедбаних будівлях, підвалах, на вокзалах або в тимчасових притулках, які зазвичай переповнені та не здатні забезпечити довготривале проживання. За даними благодійних організацій, лише близько 15–20% бездомних мають періодичний доступ до

нічліжок, тоді як решта вимушені шукати тимчасові місця самотійно

Відсутність житла створює серйозні ризики для життя. Бездомні регулярно стикаються з:

- різким переохолодженням узимку та тепловими ударами влітку,
- респіраторними інфекціями (ГРВІ, бронхіт, пневмонія),
- загостренням хронічних хвороб, через відсутність лікування,
- недоїданням та нестачею якісної їжі,
- інфекціями шкіри, паразитами, ранами, що не загоюються.

За даними міжнародного звіту ООН (UN Briefing Note on Homeless People), середня тривалість життя бездомної людини в Україні на 15–20 років менша, ніж середня по країні. Це пов'язано з тим, що більшість бездомних взагалі не має доступу до медичних послуг: для отримання лікування потрібні документи, яких у значної частини немає. Крім того, Дераул зазначає, що 36% опитаних потребують медичної допомоги негайно, а

більшість хронічно хворіють, але не отримують стабільної терапії.

Життя без дому майже завжди супроводжується значною емоційною та психологічною травмою. Багато бездомних пережили втрату сім'ї, руйнування житла через війну, бойові дії та тривалий стрес. Постійна небезпека, нестача їжі, холод, соціальна ізоляція та тривале перебування в умовах невизначеності призводять до поглиблення емоційної нестабільності та депресивних станів. За даними Deraul Україна, більшість людей, які живуть на вулиці, мають історію серйозних психологічних переживань.

Психологи зазначають, що понад 70% бездомних мають ознаки посттравматичного стресового розладу (ПТСР) або хронічної депресії. Через це багато людей не можуть повернутися до нормального життя навіть тоді, коли отримують тимчасове житло: без психологічної підтримки відновлення часто блокується страхом, апатією або невмінням справлятися зі стресом.

Для ефективного подолання бездомності потрібен комплексний підхід, який поєднує державні програми,

соціальні ініціативи та міжнародні практики.

Необхідно розвивати нічліжки та денні центри з харчуванням і гігієною, створювати центри реінтеграції для поступового відновлення навичок життєдіяльності, а також впроваджувати мобільні хаби допомоги у регіонах без стаціонарних центрів.

Модель “Housing First”. Ця практика передбачає, що люди спочатку отримують житло, а вже після цього — підтримку у вигляді роботи, лікування та оформлення документів. У країнах ЄС така модель дозволила зменшити рівень бездомності на 60–80%.

Важливо спрощувати процедури для людей без дому, зокрема відновлення паспорта та інших документів, присвоєння юридичної адреси для отримання соціальних виплат, а також забезпечувати доступ до юридичної підтримки через соціальних працівників.

Потрібен доступ до безкоштовних мобільних медичних бригад, психотерапевтичних консультацій і програм підтримки психічного здоров'я та залежностей. Реінтеграція та працевлаштування. Сприяння навчальним курсам, програмам перекваліфікації та підтримка

роботодавців, готових брати на роботу соціально вразливих людей, допомагає стабільно повернутися до суспільного життя.